

Ebre

Els Fets de la Fatarella, un succés diferencial d'un poble diferent

ANTON MONNER
Cronista de Gandesa

Crònica

Els escriptors Josep Termes i, sobretot, Josep Gironès Descarrega han explicat l'episodi detalladament en les seues publicacions. És una història com una novel·la, amb tocs tristos però reals, succeïts a un poble amb gran personalitat

Pretenia recordar els sagnants successos esdevinguts a la població entre els dies 24 i 26 de gener del 1937, coneguts com els Fets de la Fatarella. Però per a les persones de fora poble, resulta tan difícil d'entendre-ho que només es pot interpretar coneixent el tarannà dels seus habitants. Sense una anàlisi idiosincràtica no s'entén la manera de fer, d'obrar i de resoldre els problemes.

La vida dels fatarellencs ha canviat molt de quan es van produir aquelles circumstàncies que toparen amb la reacció del poble que no es podia comprendre pels individus arribats de fora polititzats i fanatitzats imposant lleis contràries als seus sentiments. En citaré alguns, dels motius. Potser el principal era l'aïllament. La Fatarella no tenia comunicacions amb els pobles que l'envoltaven ni massa contactes amb l'exterior. Fins als anys 1930 no hi hagué carreteres i només podien viatjar per sendes, a peu o amb animals de càrrega. Tardaven 4 hores en arribar a Gandesa o gairebé 5 a Móra a buscar el tren, separats només per una vintena de quilòmetres. Dels 2.400 habitants que tenia la vila l'any 1936, pocs havien vist el mar, o havien viatjat a Tortosa o Reus, malgrat fer-hi cap els productes que s'hi produïen: avellanes, ametlles, vi, alcohol, garrofes o blat. Alguns joves havien fet el servei militar i eren els que coneixien una mica de món.

Recordo que pels anys 1950 i 60, que l'1 de novembre arribaven colles a Gandesa a pagar la contribució i ho aprofitaven per comprar les mercaderies que necessitaven. Molts dels quals no tornaven fins al pròxim any per tornar a pagar els impostos. Els pagaven en metàl·lic perquè l'any 1934 va fer fallida el banc de Reus i la gent humil hi tenien estalvis -els que més de la província- i els van perdre tots. El curiós és que la societat estava dividida entre uns pocs bons propietaris i una gran majoria que disposaven de poca terra, que havien arrabassat el bosc amb molt treball, molts sacrificis i no era de gaire qualitat.

Una parella passeja pel nucli antic de la Fatarella. FOTO: JOAN REVILLAS

Complementàriament, treballaven a mitges les terres de conreu dels rics, partint la collita a parts iguals entre propietari i l'arrendatari. Els estalvis eren paradoxalment dels pobres perquè estalviaven durant tot l'any. Era una societat agrària, diferenciada en el món del treball, entre poderosos i humils. Amb una clerecia que tenia i havia tingut gran importància a la població, dividida entre els que anaven a missa i molt pocs que no la freqüentaven però la toleraven. Però els habitants es nodrien d'una intensa vida social, barrejats mitgers i propietaris igual en aplecs populars, ballant la jota a la plaça, participant en processons, romeries o trobades religioses, en què participaven tots plegats. Molts joves deixaven l'escola quan els pares els necessitaven per treballar al camp i les xiquetes anaven a costura. La cultura i els coneixements que adquirien es basaven en la ciència de la vida, treballant la terra intensament i la convivència popular, participativa i comunitària.

Vivien amb austeritat i practicaven l'autoconsum per la subsistència familiar, com a norma bàsica. El baratar era una pràctica habi-

tual canviant productes del camp per sobreviure i atendre les necessitats. Les rendes agràries cobrades amb diners servien per a pagar les contribucions i per a l'estalvi bancari. El tracte entre ells era afectuós i amb la rialla a la boca, encara que poc entenedor quan tractaven els forasters. Tenien maliança vers ells quan pretenien imposar-los normes diferents de les que havien viscut els seus antecessors.

Tenien idees polítiques, però resultava ben difícil esbrinar quins eren els uns i quins eren els altres. A les eleccions mai es votava els partits. Es votava a les persones representades per dues famílies del poble, els Comte i els Ramonet, coneguts pels «indios» i els «rifenyos». A un grup i a l'altre estaven barrejats dretans i esquerrens, sense tenir en compte les idees conservadores o progressistes. A les eleccions municipals les controvèrsies eren fermes i cada bàndol defensava el seu candidat, amb qui tenien arrels familiars, els treballaven les terres o per raons de veïnatge.

Però existia un particularisme molt singular en la propietat de la terra. Tots els fatarellencs tenien

algun tros gran o petit. Les cases bones tenien finques grans i de qualitat. La majoria de la gent tenien poca terra i vivien gràcies al treball de sol a sol, amb els animals que cuidaven a casa, conills, gallines, porc, les cabres que cada dia se l'emportaven al defora de la qual la munyien i en treien la llet i el formatge, cuidant els horts per la verdura, les figues, les patates i el farratge. Tenien Poli i el blat de casa. El pa era essencial per nodrir-se i passaven amb el que disposaven, o barataven amb els veïns, molts cops sense comprar res, i amb el que caçaven durant tot l'any, amb les arts que tots n'eren magnífics tècnics, pocs amb l'escopeta i la majoria amb les rateres o el visc. Eren autosuficients en tots els sentits i el sentit de propietat que tants sacrificis els havia costat, resultava intocable.

A la Fatarella, pocs mobilitzaren les col·lectivitzacions, com s'havia actuat als pobles veïns, i sempre pressionats per gent de fora. Entre ells hi havia faistes polititzats, que aspiraven a la col·lectivització, persones sense escrúpols que van entrar a les cases a robar, a torturar i inclús a matar. Paral·lelament, les esquerres no anarquis-

Per a les persones de fora poble, resulta tan difícil d'entendre-ho que només es pot interpretar coneixent el tarannà dels seus habitants. Sense una anàlisi idiosincràtica no s'entén la manera de fer

tes del poble buscaren apaiagar les col·lectivitzacions i els desordres. Però quan arribaren els cenetistes forasters i s'apoderaren dels productes emmagatzemats, la majoria de la gent del poble s'organitzà per actuar contra els forasters en defensa de les seves propietats. S'organitzaren uns dos-cents homes del poble armats amb velles escopetes de caça, per evitar l'entrada a la població d'un milenar de faistes arribats de fora. Va haver-hi malentesos, lluita i es van produir morts, ferits i execucions. Moriren gent de dreta i d'esquerra, en un total de 34, molts innocents sense saber els motius. Els guàrdies d'assalt enviats per la Generalitat per posar-hi pau arrestaren un grup de 35 homes, els portaren a la presó i posteriorment van ser alliberats.

Així s'acabaren els Fets de la Fatarella. El sentiment de propietat de «la terra de cadascú», i la particular manera de ser, no van evitar els enfrontaments moguts per extremistes de fora que ensangonaren el poble de víctimes innocents. Els escriptors Josep Termes, i sobretot Josep Gironès Descarrega que és el seu màxim coneixedor, ho han explicat detalladament a les seves publicacions i aconsello a aquells que desitgin aprofundir-hi, que les llegeixin. És una història com una novel·la, amb tocs tristos però reals, succeïts a un poble amb gran personalitat on es barrejaren sentiments i passions, que malmeteren la convivència ancestral.